

O enakosti spolov in filmskem sektorju: mednarodna perspektiva

Na začetku leta se je Slovenski filmski center (SFC) pridružil nadnacionalnim pobudam Sveta Evrope in Euroimagesa ter pobudam nacionalnih filmskih centrov za preverjanje stanja enakosti spolov v filmskem sektorju. Marca 2018 je SFC organiziral posvet na Festivalu dokumentarnega filma z naslovom »Ženske v filmskem sektorju: vprašanje spola« z mednarodno udeležbo in slovenskimi filmskimi režiserkami, na katerem je potekala tudi javna predstavitev izsledkov študije *Prisotnost žensk v slovenskem filmskem sektorju: enakost spolov*. Udeležba je bila večinoma ženska, čeprav se enakost spolov v enaki meri dotika obeh spolov. V pričujočem prispevku dopolnujem predstavitev izsledkov študije z orisom trenutnega stanja in trendov na področju enakosti spolov: v prvem delu skozi mednarodno perspektivo in v drugem z vidika nacionalnega filmskega programa.

Verjetno se vsi strinjamo (vsaj) v tem, da popularna kultura v veliki meri vpliva na oblikovanje našega doživetja in naših prepričanj. Ena izmed zadnjih in vse pogostejših študij o enakosti spolov iz leta 2014¹, ki je preučevala ženske like v popularnih filmih, je pokazala, da so bile ženske prisotne zgolj v 31 odstotkih vseh govorečih likov na filmskem platnu in da je seksualizacija prevladujoča vsebina za ženske vloge. Drugi izmed podatkov priča, da je v Evropi enega od šestih filmov režirala ženska². Kako je torej mogoče, da je v družbi, ki jo sestavljamo v približno 50 odstotkih ženske, tako velik razkorak med prisotnostjo spolov v filmskem sektorju?³

Četudi je prisotnost žensk v filmskem izobraževanju na evropski ravni pretežno enaka prisotnosti moških, ostaja dejstvo, da se morajo ženske pogosteje srečevati z nemalo ovirami, da vstopijo v filmski sektor kot režiserke oziroma filmske ustvarjalke. Že leta 2015 je konferenca Sveta Evrope na Sarajevskem filmskem festivalu ugotavljala, da so ženske precej manj zastopane v ključnih ustvarjalnih funkcijah v filmskem sektorju kot moški. Za ženske to pomeni, da prevzemajo večje tveganje za manj ugodno obravnavo glede plačila za delo in pridobivanje nacionalnega sofinanciranja

projektov ter da njihovo filmsko delo doseže manjšo prepoznavnost kot pri moških režiserjih.

Vloga avdiovizualnega sektorja v družbi

Glede na poseganje avdiovizualnega sektorja v naša vsakdanja življenja ima slednji pomembno vlogo pri ohranjanju neenakosti spolov na filmskem platnu (pred kamero) in pri ustvarjalnem filmskem procesu (za kamero). Filmi in televizijske serije so močan dejavnik oblikovanja, doživljanja in ohranjanja prevladujočih norm v naši družbi, vključno s spolno določenimi normami in vlogami. Reprezentacija žensk (kot tudi moških) v avdiovizualnih vsebinah je določena z našimi prevladujočimi normami, *kakšno sme, mora biti [njeno] ravnanje, vedenje in mišljenje* (SSKJ). Kar pomeni, da avdiovizualni sektor, ki zajema kinematografijo, televizijo in videoigre, nosi pri uresničevanju načela enakosti spolov pomembno vlogo kot eden izmed prevladujočih izrazov popularne kulture.

Dejstvo ostaja, da je uspeh filmskega dela precej nepredvidljiv, kljub neštetim poskusom v iskanju zanesljivih metod, po katerih bi ga lahko natančneje predvideli. Slednje v marsičem vpliva tudi na odločanje: od strahu pred novim, nepreizkušenim materialom ali načinom dela do nezavedne pristranskosti s predsodki o arhetipskem režiserju kot »belem moškem«.

Z nezavedno pristranskostjo [*unconscious bias*], izhajajoč iz civilizacijsko dominantnejšega moškega spola v zahodni družbi (v patriarhalnem družbenem sistemu), se ohranjajo predsodki, ki favorizirajo določen spol, osebe ali skupine oseb v primerjavi z drugimi. Nezavedno pristranskost vodijo stereotipi in predsodki o določeni skupini ljudi, ki jih posamezniki oblikujejo zunaj svojega zavestnega zavedanja. Nezavedna prepričanja pri oblikovanju in sprejemanju odločitev torej niso izvzeta, velja ravno nasprotno.

Vendar se tisto, kar filmska industrija misli, da prispeva k uspehu filma, ne odraža nujno tudi pri občinstvu. Follows in drugi (2016, 83)⁴ so namreč analizirali odločilne dejavnike, ki vplivajo na odločitev britanskega občinstva za ogled filma. Ugotovili so, da jim je najmanj pomemben prav spol scenarista/scenaristke in režiserja/režiserke. Najpomembnejši vpliv na odločitev gledalca za ogled pa imajo vsebina, žanr, glavni igralci/igralke in kritike filma (v tem vrstnem redu). K temu so dodali, da »čeprav filmska industrija še vedno vztraja in deluje na podlagi lastnih zakoreninjenih predsodkov o spolu režije, hkrati zapostavlja dejstvo, da ženske režiserke prinašajo drugačne filmske vsebine, kar pa občinstvo ceni in podpira«.

Tudi digitalni obrat v modelih produkcije in distribucije zahteva iskanje vedno novih občinstev. Ženske režiserke ustvarjajo zgodbe, ki so bile do zdaj v naši popularni kulturi precej manj prisotne (v obdobju 2010–2013⁵ je bilo

v Franciji na primer zgolj 6.7 % scenaristk, v Nemčiji 22.2 % in v UK 14.6 %) ⁶, s tem pa prinašajo tudi potencial za nova občinstva. Raziskava Britanskega filmskega inštituta (2013) ⁷, ugotavlja, da so filmi s scenarijem ženske avtorice in v režiji ženske režiserke v povprečju bolj dobičkonosni kot tisti z moško režijo in scenarijem. Enake ugotovitve predstavlja raziskava EWA (2016) ⁸: filmi režiserk so uspešni na nacionalnih in mednarodnih festivalih.

Občinstvo si torej želi raznoliko filmsko vsebino, poleg tega pa Follows in drugi (2016, 88) ugotavljajo, da imajo filmi z režiserko pozitivne učinke. Preprosto rečeno: nepravilno je, da ima en spol privilegij pred drugim, ko gre za delo v filmski industriji, ki ne predpostavlja nikakršne potrebe po naravnih razlikah med spoloma. Temu pritrjujejo tudi odgovori v raziskavi EWA (2016): dve tretjini respondentov sta prepričani, da neenakost spolov obstaja, pri čemer je o tem prepričana zgolj polovica moških. Vključevanje enakosti spolov na filmskem področju poleg spodbujanja pravičnosti v družbi dosega še druge družbene učinke: izboljššan odnos do ženske seksualnosti, že omenjena raznolikost (filmskih zgodb), dostojna reprezentacija ženske na filmskem platnu, večje število žensk na vodilnih pozicijah ter večja tolerančnost in strpnost v družbi.

Moški in ženske pripovedujejo različne zgodbe, vendar je ne glede na spol pripovedovanje zgodb predvsem individualno. Filmske zgodbe z glavno protagonistko so pogostejše rezultat dela režiserk oziroma scenaristk. Velja pa tudi obratno. Posledica dejstva, da režiserji dominirajo v filmskem sektorju kot scenaristi, hkrati pa vsebina scenarijev izhaja iz posameznikove osebne izkušnje, je,

da gledamo predvsem filme, ki v prvi vrsti pripovedujejo moško izkušnjo in posredujejo moško doživljanje sveta. Z uravnoveženjem pogleda – to pomeni več filmov z režiserkami in scenaristkami ter njihovimi izkušnjami in doživljanjem – se razširi nabor filmov, zgodb in perspektiv, ki bo občinstvu na voljo.

Večje število režiserk (in žensk na vodilnih mestih) pomeni večji delež žensk v filmskih ekipah. Filme režiserk v večji meri producirajo prav ženske, ista povezava je prisotna tudi pri moških režiserjih, ki večinoma sodelujejo z moškimi producenti. ⁹

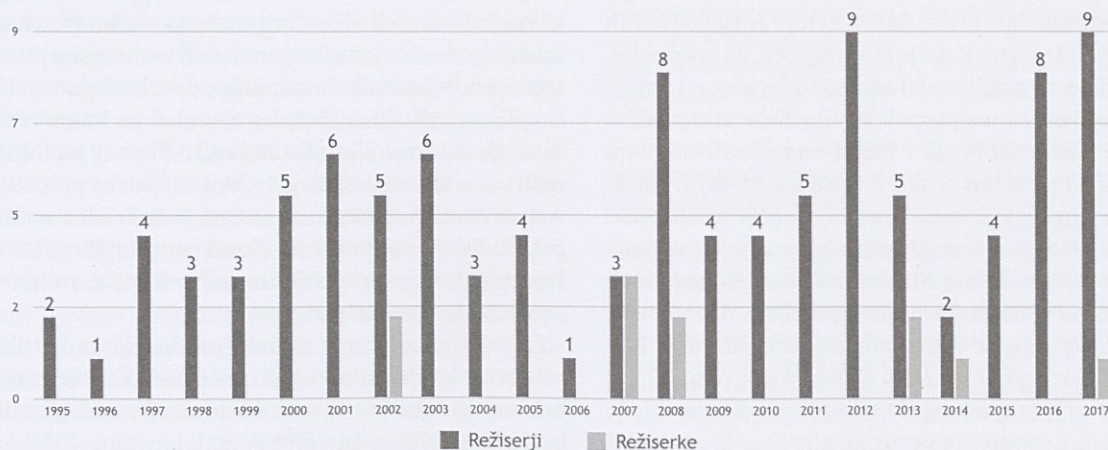
Brez večje prisotnosti žensk (vzornic) bodo v naslednji generaciji diplomantov režije zelo verjetno znova pretežno moški. Oziroma kot pravi Geena Davis: »If she can't see it, she can't be it« (Če ona tega ne vidi, potem to ne more postati). ¹⁰

OVIRE ZA ŽENSKO PRI PROFESIONALNEM VSTOPU V FILMSKI SEKTOR Po kvalitativni raziskavi EWA je največji odvrtačni dejavnik, ki ohranja nizek delež režiserk v filmskem sektorju, »dostop do nacionalne podpore oziroma sredstev« (v 74 % so respondenti odgovorili pritrdilno). Sledijo mu drugi dejavniki, kot so »premalo vzornic«, »družinske obveznosti«, »nestabilno delo«, »pomanjkanje samozavesti«, »izzivi vodenja« in »pomanjkanje mreženja«.

Dva vidika o dostopu do nacionalne podpore oziroma sredstev je smiselno posebej izpostaviti, saj imata po mnenju respondentov izrazito negativen vpliv na vlogo režiserk. Režiserke tekmujejo v konkurenci vseh prijavljenih projektov, kjer jih velika večina vključuje režiserja (na SFC je bil delež

Prikazani filmi s podporo Filmskega Sklada/SFC (1995-2017)

Število prikazanih filmov z režiserko=11
 Število prikazanih filmov z režiserjem=104
 Število prikazanih filmov s spolno mešano režijo = 2

režiserjev med prijavljenimi projekti za realizacijo v letih 2011–2017 87 %). Kot drugo, projekte ocenjujejo večinsko moško sestavljene komisije (delež članov v strokovnih programskih komisijah na SFC je v povprečju 86 %), ki zaradi nezavedne pristranskosti niso naklonjene naraciji ženske, ampak »naraciji belega moškega«.

Dotatna ovira za večji vstop žensk v filmsko produkcijo ostaja nizka zastopanost žensk v odločevalskih komisijah in nizka ozaveščenost članstva komisij o stanju neenakosti spolov (EWA 2016). Primer pozitivnega ukrepa predstavlja Avstrijski filmski inštitut, ki enkrat letno člane projektnih komisij izobražuje o načelu vključevanja enakosti spolov, poleg tega pa od leta 2016 odločitve komisij vsebujejo razdelitev sredstev glede na prijave po spolu.

Pomemben dejavnik za režiserke so tudi *družinske obveznosti*, vendar odgovori ženskih respondentov pokažejo, da jih starševstvo ne odvrta od ustvarjanja filmov (63 %). Kritično dodajo, da je na sistemski ravni narejeno premalo v smeri podpore in priznavanja potreb filmske ustvarjalke, še posebej v proračunskih postavkah in v času snemanja oziroma obdobju realizacije. Podrobneje zagovarjajo možnost, da bi proračun filmov vseboval postavko upravičenih stroškov za varstvo otrok na snemanju.

Izpostavljena javno politična ukrepa v zvezi z izobraževanjem strokovnih komisij o enakosti spolov in s prepoznavanjem potreb staršev oziroma režiserk mater podpirajo tudi slovenske filmske ustvarjalke.

Ukrepi filmskih politik v mednarodni perspektivi

Od leta 2010 so različne institucije, kot so Svet Evrope, Evropska komisija in Evropski parlament, začele še intenzivneje poudarjati vlogo avdiovizualnega sektorja v uresničevanju enakosti spolov. Panevropska organizacija Sveta Evrope je vključevanje načela enakosti spolov v javne politike prepoznala kot enega izmed temeljev uresničevanja demokracije in spoštovanja človekovih pravic. Lansko leto so tako objavili Priporočila Sveta ministrov¹⁴ državam članicam za enakost spolov v avdiovizualnem sektorju. V slednjih ugotavljajo, da obstaja široka podpora za spremembe politike, vključno za ukrepe, ki naj:

- a. obravnavajo premajhno zastopanost žensk v filmskem sektorju;
- b. izboljšajo uravnoteženo porazdelitev javnih sredstev med spoloma;
- c. dosežejo enako zastopanost žensk in moških ter večjo ozaveščenost strokovnih komisij in žirij na položajih odločanja in na festivalih;
- d. uvedejo spodbude za producente, ki podpirajo filmske ustvarjalke;
- e. uvedejo spodbude za distributerje za podporo vsebin, ki jih ustvarijo ženske.

Nadnacionalni Sklad Eurimages se je aktivno pridružil tej pobudi in začel redno predstavljati statistike na področju podeljevanja podpore filmskim projektom po spolu. V novi strategiji si je tudi prvič zastavil cilj doseči enakost spolov pri razdeljevanju podpore koprodukcijam z deleži 50 : 50 do leta 2020.

V državah članicah imajo ključno vlogo pri vključevanju načela enakosti spolov v filmsko politiko nacionalni filmski centri, pa tudi nevladne organizacije ali pobude posameznikov. Nacionalne filmske politike navadno naredijo prve korake k načelu vključevanja enakosti spolov s preverjanjem stanja, podpore raziskavam in informiranjem, spodbujajo pa tudi ozaveščenost o stanju (Slovenija, Nemčija, Francija, Švica, Belgija in Hrvaška). Med bolj enostavnimi prvimi koraki v prizadevanju za enakost spolov so postavitve spletnih strani v pomoč filmskim ustvarjalkam (na primer v Skandinaviji: »Nordic Women in Films«, Belgiji: »Elles Tournent« in Nemčiji: »Regisseurinnen Guide«).

Tem sledijo mehkejši ukrepi in pobude za oblikovanje posebnih programov za uresničevanje enakosti spolov, na primer mentorstvo mladim filmskim ustvarjalkam preko delavnic, treningov, mreženja in predajanja znanja starejše generacije filmskih ustvarjalk mlajšim (na primer avstrijski program »ProPro - The Producers' Programme for Women«).

Ne nazadnje so tu države, ki so se opogumile in sprejele ter implementirale zavezujoče (kvantificirane) ukrepe, kakršne so kvote ali obvezni deleži; med njimi izstopajo Avstrija, Norveška, Velika Britanija in Švedska (pa tudi Nizozemska, Španija, Poljska, Irska in Italija). Slednje so sledile dvema korakoma v razvoju politike enakosti spolov: s prvimi ukrepi so želele ustvariti spremembe v mentaliteti (ozaveščanje) in v naslednjem koraku strateško uresničiti jasn cilj doseganja enakosti spolov.¹²

Sledi podrobnejša predstavitev ukrepov s področja filmske politike. Oglejmo si najprej paritetni delež spolov v komisijah. V **Španiji** je na podlagi 40. člena Zakona o filmu določeno uresničevanje enakopravne udeležbe članov in članic v strokovnih komisijah v razmerju 50 : 50. Na **Poljskem** je Poljski filmski inštitut (PFI) leta 2017 uvedel pravila za doseganje enakopravne udeležbe na odločevalskih položajih. V komisijah mora biti delež žensk najmanj 35 % oziroma mora biti med člani komisije vsaj ena ženska, saj so na splošno komisije sestavljene iz treh članov. V **Belgiji** in **Švici** glede tega ni zavezujoče politike, čeprav v belgijskih komisijah za vrednotenje prijavljenih projektov ženske predstavljajo v povprečju 48 % članstva. V **Avstriji** je bila leta 2013 dosežena enakost spolov v projektni komisiji, ki vrednoti prijavljene projekte. Med drugim spremljajo tudi sestavo Nadzornega sveta AFI, ki ga je leta 2016 sestavljalo 12 članov, od tega 4 ženske, kar predstavlja eno tretjino sveta.

Med ukrepe za vrednotenje projektov po kriteriju enakosti spolov sodi tudi zahteva, ki jo danes upošteva večina držav: da producent projekta že ob prijavi navede spol oseb na ključnih funkcijah. V nekaterih državah mora komisija ob vrednotenju projektov poleg kakovosti in potenciala za komercialni uspeh ter finančne verodostojnosti upoštevati še enakost spolov v vlogi režiserja/režiserke in scenarista/scenaristke. Poleg Italije in Avstrije so tovrstne ukrepe uvedle tudi **Španija, Nizozemska, Irska in Velika Britanija.**

Švedska je kot vodilna država na tem področju prva uvedla zavezujočo politiko, s katero je za obdobje 2013–2016 predpisala sledenje strateškim ciljem in 5-delni akcijski načrt za doseganje enakosti spolov.⁴³ Strateški cilj jim je uspelo tudi doseči, saj se je število filmov z ustvarjalkami povečalo (s 35 % v obdobju 2006–2012 na 49 % v obdobju 2013–2016), filmi režiserk pa so se uvrstili med prvih deset najbolj gledanih nacionalnih filmov. **Norveška** je poleg Švedske ena izmed najbolj progresivnih držav z ukrepi na področju enakosti spolov.

Avstrijski filmski inštitut (AFI) je z letom 2012 pričel z zbiranjem in spremljanjem podatkov o razdeljeni podpori po spolu režiserja in scenarista, tako prijaviteljev kot tudi tistih, ki jih podprejo. Z letom 2017 so uvedli posebno *Shemo v podporo enakosti spolov za razvoj scenarija in razvoj projektov*, katere namen je spodbuditi zaposlovanje filmskih ustvarjalk. Če prijavljeni projekt doseže mejno vrednost za podelitev podpore, mu avtomatično namenijo

dodatnih 30.000,00 EUR. Podpore prejmejo za razvoj scenarijev ali projektov, v katerih je na eni izmed ključnih pozicij udeležena vsaj ena ženska, namreč kot producentka, režiserka ali scenaristka.¹⁴

Tudi **Regionalni sklad na Dunaju** (*Vienna Film Fund*) z letnim proračunom 11 milijonov evrov je leta 2016 uvedel ukrep za podporo zaposlovanju režiserk, scenaristk in producentk za televizijsko produkcijo. Prijavitelji lahko zaprosijo za najvišji znesek podpore le pod pogojem, če eno od ključnih pozicij (režija, scenarij, produkcija) zaseda ženska. Pri vrednotenju prijav dodatne točke prejme filmski projekt, ki ga bo režirala ženska.

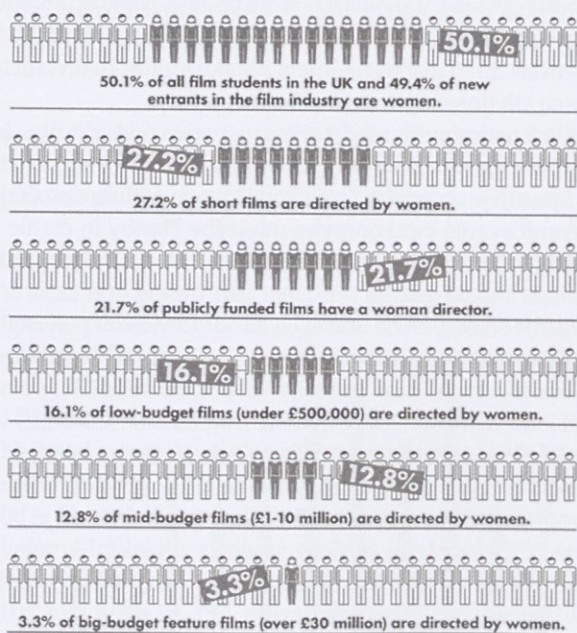
V **Veliki Britaniji** se je z letom 2015 **Britanski filmski inštitut** (BFI) zavezal k uresničevanju kulturne raznolikosti in vključevanja načela enakosti spolov. Zapisali so: »Kot nacionalnemu skladu za filmsko produkcijo in v vlogi javnega financerja s podporo loterije nam je bistveno, da BFI predstavlja sodobno Britanijo – v filmih, ki jih podpiramo in prikazujemo, pri gledalcih, ki jih gledajo, ter s filmskimi ustvarjalci in igralci, ki jih ustvarjajo.« Od aprila 2018 dalje je BFI naredil velik preskok na področju enakosti spolov in uvedel zavezujoče podeljevanje podpore v razmerju 50 : 50.¹⁵ Na **Nizozemskem** imajo podoben sistem podeljevanja podpore z namenom uresničevanja raznolikosti. Komisija namreč poleg kakovosti projekta ocenjuje tudi njegov potencialni prispevek k raznolikosti (starost, spol, kultura, invalidnost).

Italija je leta 2016 dopolnila zakon, ki ureja področje filma, in vanj vnesla ukrepe iz politike enakosti spolov pri vrednotenju prijavljenih projektov. Tisti projekti, pri katerih je filmska ustvarjalna ekipa sestavljena pretežno iz žensk, zlasti če so v njej filmske režiserke, lahko prejmejo tudi do 15 točk več kot ostali.

Ukrep belgijskega **The Wallon Centre** predstavlja mehkejšo obliko zavezanosti h kvotam in vključuje privilegiranje filmskih projektov režiserk v primerih, kjer je več projektov ovrednotenih kot enako kakovostnih. Podoben ukrep je v uporabi na **Norveškem filmskem inštitutu** z namenom uresničevanja strateškega cilja, da bi podprli enakopraven 50 % delež filmskih projektov režiserk.

V **Španiji** pri ocenjevanju projektov velja poseben kriterij za družbeno-ekonomski učinek, kjer se posebej točkjuje tudi vloga žensk v projektu. Funkcije, kot so režiserka, scenaristka, izvršna producentka, direktorica filma in ostale filmske vloge, ki jih zasedajo ženske, prinašajo dodatne točke in predstavljajo 4 % celotnega točkovnega vrednotenja.

Na **Irskem** spodbujajo enakost spolov podobno kot v Avstriji, z dodatnim prispevkom podpore v kumulativni vrednosti 100.000,00 EUR projektom celovečernih filmov, ki jih režira ženska.

Vir: Directors UK

V **Kanadi** sta posebni shemi podpore za filmske ustvarjalke oblikovala tudi Akademija kanadske kinematografije in televizije (*The Canadian Academy*) in Kanadski nacionalni filmski odbor (*The National Film Board of Canada*). Prvi je oblikoval program pripravništva (*Apprenticeship program*)¹⁶ za režiserke, ki bo ustvarjalkam pri filmu, televiziji in digitalnih medijih na začetku in sredi kariere pot pomagal, da bi prepoznale in dosegle svoje kariere in projektne cilje, izboljšale svoje režijske izkušnje in razvile mrežo sodelovanj kot odskočno desko za napredovanje pri svojem delu. Drugi, NFB¹⁷, se je leta 2017 zavezal podeljevati podporo za realizacijo filmov po principu enakosti spolov, kar pomeni, da bo 50 % sredstev razdeljenih med ženske režiserke. Cilj želijo doseči do leta 2019, čeprav se lahko NFB že zdaj (v obdobju 2016–2017) pohvali s podatkom, da so 44 % vseh podprtih filmskih del režirale ženske, dodatnih 5 % predstavljajo po spolu mešane ekipe; se pa delež žensk manjša, ko gre za druge ključne vloge v filmskem ustvarjanju: scenaristk je samo 27 %, montažerk le 24 %, zgolj 12 % je direktoric fotografij in 13 % skladateljic filmske glasbe.

Leta 2008 je hrvaški Urad za enakost spolov pozdravil odločitev **Hrvaškega avdiovizualnega centra**, da na razpisu za filmske prvence prvič podeli sredstva dvema projektoma režiserk. Še istega leta je puljski filmski festival gostil okroglo mizo na temo prisotnosti žensk v hrvaškem filmskem sektorju, ki se je je udeležilo tudi veliko filmskih ustvarjalk. Naslednje leto je na podlagi ugotovitev te okrogle mize Urad za enakost spolov objavil prvo študijo *Prepoznavnost žensk v hrvaški kinematografiji* (»Vidljivost žena u hrvatskoj kinematografiji«), v kateri ugotavljajo, da so režiserke med letoma 1991 in 2008 od 108 igranih celovečercerov režirale zgolj 6 filmov (5 %), od tega pa je tri posnela Snježana Tribuson. Do danes je HAVC dosegel bistven premik v ozaveščanju in promociji filmskih ustvarjalk.

Omenimo še države, ki do leta 2017 sicer niso razvile posebnih ukrepov, vendar so po statističnih podatkih vidne izboljšave v deležu in podpori novih generacij režiserk. Sem se uvrščajo **Bolgarija** (iniciativa prihaja predvsem od spodaj navzgor, delež režiserk je 26,7 %), **Danska** (povprečje režiserk je 20 % in šele leta 2016 je DFI začel aktivneje obravnavati problem enakosti spolov¹⁸), **Portugalska** (pripravlja raziskavo o stanju na tem področju), **Romunija** (brez konkretnih ukrepov, vendar se delež režiserk povečuje iz generacije v generacijo) in **Turčija** (delež režiserk se je skozi generacije podvojil, vendar je še zmeraj zelo nizek).

Statistične izsledke o nacionalnem filmskem programu, ki ga oblikuje in sofinancira Slovenski filmski center, bomo podrobneje predstavili v naslednji številki revije Ekran. E

¹ Gender Bias without borders: An Investigation of Female Characters in Popular Films across 11 countries. 2015. str. 3 in 8. <https://seejane.org/symposiums-on-gender-in-media/gender-bias-without-borders/>.

² Julio Talavera Milla. 2014. Female directors in European films: State of play and evolution between 2003 and 2012. European Audiovisual Observatory.

³ Podobno vprašanje postavlja tudi Nikki Baughan skozi komentar v »The invisible woman: film's gender bias laid bare« (2018, Sight & Sound magazine). <http://www.bfi.org.uk/news-opinion/sight-sound-magazine/comment/invisible-woman-film-gender-bias-laid-bare>.

⁴ Stephen Follows, Alexis Kreager, Elanor Gomes. Cut Out of the Picture. 2016. <https://www.directors.uk.com/news/cut-out-of-the-picture>.

⁵ Gender Bias without borders: An Investigation of Female Characters in Popular Films across 11 countries. 2015. <https://seejane.org/symposiums-on-gender-in-media/gender-bias-without-borders/>.

⁶ Stephen Follows, Alexis Kreager, Elanor Gomes. Cut Out of the Picture. 2016. <https://www.directors.uk.com/news/cut-out-of-the-picture>.

⁷ Catherine Shoard: "Women successful yet sidelined in film writing and directing. 2013. <https://www.theguardian.com/film/2013/nov/26/female-writers-directors-film-bfi>.

⁸ European Women's Audiovisual Network: Where are the women directors? Report on gender equality of directors in the European film industry, 2006-2013. Str. 9. http://www.ewawomen.com/uploads/files/MERGED_Press-2016.pdf.

www.ewawomen.com/uploads/files/MERGED_Press-2016.pdf.

⁹ Follows in drugi. Cut Out of the Picture. 2016. Str. 31–33.

¹⁰ Rebecca Brand: 'If she can't see it, she can't be it': why media representation matters. 2013. <https://www.theguardian.com/women-in-leadership/2013/nov/12/media-representation-matters>.

¹¹ CM/Rec(2017)9.

¹² Study of the emergence of a new generation of European female film directors (updated 2017): <http://femmesdecinema.org/wp-content/uploads/2018/01/Study-of-Female-film-directors.pdf>.

¹³ Na nadnacionalni ravni je podoben strateški cilj oblikoval Eurimages, ki želi doseči enakost spolov v produkciji filmov z deleži 50 : 50.

¹⁴ Podrobneje v Funding Guidelines, 2018 (8. člen, stran 32).

¹⁵ <https://www.directors.uk.com/news/the-bfi-adopts-directors-uk-s-50-50-gender-balance-recommendation>.

¹⁶ <https://www.academy.ca/2017/new-apprenticeship-program-for-female-directors/>.

¹⁷ <https://www.theglobeandmail.com/arts/film/national-film-board-to-expand-gender-equity-plan/article34223554/>.

¹⁸ <http://movetheelephant.org/increasing-diversity-danish-film-institute/in> <https://www.dfi.dk/en/english/about-dfi/objective-improving-gender-balance-danish-film>.